

LIBER REGUM TERTIUS.

Secundum Hebræos

PRIMUS MALACHIM.

CAPUT PRIMUM.

VERS. 1. — *Et rex David senuerat.* (HIERON., *epist. ad Nepotianum*, tom. I.) Nonne tibi videtur si occidentem sequaris litteram, figmentum esse vel atellanarum ludicra? Frigidus senex obvolvitur vestimentis, et nisi complexu adolescentulæ non tepescit. Vivebat adhuc Bethsabæe, etc., usque ad et Raab meretrix in typo Ecclesiæ reticulam mysterium sanguinis continentem, ut Jericho pereunte domus ejus salvaretur, appendit, unde de sanctis dicitur: *Hi sunt qui venerunt de calore domus Rechab* (I Par. 11). Et alibi: *Ignem veni mittere in terram* (Luc. 11), etc., qui scilicet in discipulorum corde succensus cogebat eos dicere: *Nonne cor nostrum ardens erat* (Ibid., xxiv)?

Cumque operiretur, etc. David nimium frigus pertulit, vel quia de senioribus natus est parentibus, vel quia multum in prælio sanguinem fuderat, vel potius ex quo angelum cædentem populum vidit, pavore vehementi contabuit, unde in incommoditate frigoris usque ad mortem permansit.

VERS. 5. — *Adonias autem.* Judaicum populum significat, qui major filius esse videtur, quia prior legem suscepit, et gentilem populum, qui per gratiam Dei posterior vocatus est, spernens, se solum cum Domino regnare putavit. Adonias enim *dominator dominus* interpretatur. Sed Ecclesiæ populus cum vero Salomone, id est pacifico nostro, cujus ipse corpus est, per divinam ordinationem in regnum substituitur, de quo merito perfidiæ major filius, id est prior populus, præcipitur.

CAPUT II.

VERS. 5. — *Tu quoque.* David præcepit Salomoni de justa retributione eorum qui sibi solatio fuerunt, vel injuste nocuerunt, quos ipse patienter toleravit. Et prophetia indicat quid mali in futuro fieri oporteat vel boni, quod verus Salomon implebit. Interim tamen patientia Dei sæpe bonos tribulari, reprobos deliciis uti concedit.

VERS. 19. — *Venit ergo Bethsabæe ad regem.* (RAB.) Adonias Bethsabæe interveniente, etc., usque ad nec lex quam Judæi sibi adjutricem apud Deum esse opinantur.

VERS. 36. — *Et non egredieris*, etc. Præcipit nobis verus Salomon habitantibus in Jerusalem, ne unquam egrediamur. Quod si fugerint nos nobis ante subjecti, non ideo egrediamur, ut sequamur fugitivorum vestigia, ne dum volumus salvare fugientes, ipsi pereamus, quin potius mortui sepeliant mortuos, et scandalizantem oculum, manum, pedem, dum licet, eruamus et abscindamus a nobis.

CAPUT III.

VERS. 4. — *Abiit itaque Salomon.* In Gabaon erat excelsum maximum, ubi erat tabernaculum, quod fecit Moses, et altare æneum, super quod Salomon offerens mille hostias divinum meruit oraculum.

VERS. 14. — *Si autem ambulaveris in viis meis*, etc. Absque observatione mandatorum Dei, adipsi nemo potest longos dies, id est beatitudinem.

(GREG., lib. VIII *Moral.*, cap. 17.) Postquam Dominus erroris nostri tenebras luce suæ cognitionis illustrat, etc., usque ad ut ad promissæ incorruptionis substantiam reformemur.

(HIER., *epist.* 131, tom. I.) Quidam autemant super Synagogam et Ecclesiam hoc esse sentiendum, etc., usque ad notandum quoque quid dicat Ecclesia contra Synagogam.

VERS. 17. — *Ego et mulier.* Quia post resurrectionem Salvatoris una de utroque populo congregata est. Eleganter vero adjunxit: *Peperi apud eam in cubiculo.* Ecclesia enim de gentibus, quæ non habebat legem et prophetas, peperit in domo synagogæ, nec egressa est de cubiculo, sed Ingressa. Unde: *Introduxit me rex in cubiculum suum* (Cant. 1). Et: *Introducam te in domum matris meæ, et in cubiculum ejus, quæ concepit me* (Ibid., 11).

(RAB.) Si consideres Pilatum lavantem manus et dicentem: *Mundus ego sum a sanguine justis hujus* (Matth. xxvii): et centurionem contentem: *Vere hic erat Filius Dei* (Marc. xv), et eos, qui ante passionem per Philippum Dominum videre desiderant, non ambigis primum peperisse Ecclesiam; et post, natum populum Judæorum, pro quo Dominus precabatur: *Pater, ignosce illis*, etc., et crediderunt una die tria millia et alia quinque millia.

(GREG.) Per matres lactantes ordo doctorum, etc., usque ad ipsi integros et viventes filios recipiunt, quando in supremo judicio ex eorum vita perfectam retributionem assequuntur.

VERS. 19. — *Mortuus.* (RAB.) Dum enim legis sequitur observantiam et gratiam Evangelii copulat legi, tenebrarum errore cooperta est.

VERS. 20. — *Tulit filium.* Vivum, scilicet: non ut possideret, sed ut occideret. Non enim fecit hoc filii amore, sed odio æmulæ.

VERS. 21. — *Quem diligentius intuens*, etc. (RAB.) Longum est ostendere quomodo per Paulum et alios ecclesiasticos intellexerit Ecclesia non esse filium suum, qui timebatur in lege, et in luce cognovit quem in tenebris non videbat. Duæ mulieres, quarum una dilectione ardebat, in altera simulatio subrepebat, Ecclesiam figurant, et Synagogam sive hæ-

reticam pravitatem, quarum utraque et suos nequiter A nutriendo interimit, et alienos quousque perdat alligando persuadet. Inter duas mulieres Dominus, dum id quod justum est spiritu oris sui dirimit, unicuique quod debetur restituit.

VERS. 24. — *Dixit ergo.* (RAB.) Simulans ignorantiam humanos pro dispensatione carnis metitur affectus, sicut et ibi: *Ubi posuisti eum (Joan. xx)? Et alibi: Quis me tetigit (Luc. vii)?*

VERS. 25. — *Dividite.* (ID.) Tentat naturam naturæ Dominus, et vult secundum utriusque voluntatem, viventem filium, in legem gratiamque dividere: non quod probet, sed ad arguendam Synagogæ calumniam hoc se velle dicit.

VERS. 26. — *Dixit autem.* (ID.) Ecclesia, quæ scit suum esse, libenter concedit æmulæ, ut vivat B saltem apud eam, ne inter legem divisus et gratiam, Christi mucrone feriatur, unde: *Ecce ego Paulus dico vobis, quia si legem observatis, Christus vobis nihil proderit (Galat. v).*

CAPUT IV.

VERS. 22. — *Cibus Salomonis.* (RAB.) Refectio Christi, qui pascitur recta fide et operibus bonis, quæ illi quotidie offeruntur ab Ecclesia catholica.

VERS. 23. — *Viginti boves.* (ID.) Prædicatores Novi Testamenti, qui quasi geminatum Decalogum in se habent, cum Novum et Vetus Testamentum æqualiter prædicant pleni dilectione Dei et proximi.

Excepta venatione. Venatione diversorum animalium sunt qui ex diversis gentibus quotidie retribus C Evangelii per spirituales venatores capiuntur, et in pastum Salvatoris rediguntur.

VERS. 26. — *Quadräginta,* etc. Per quadräginta tempora priscae legis designantur, quam Moses accepturus jejunavit quadräginta diebus, et populus qui ea instruebatur, quadräginta annis in deserto fuit.

Et duodecim. Hic numerus præsens tempus significat, in quo apostolica doctrina Novi Testamenti populum nutrit.

VERS. 28. — *Hordeum,* etc. Ne quid desit in domo regis, ordo prædicatorum scribendo et loquendo laborat, ut in mensa Domini abundet, unde nutriuntur fideles.

VERS. 32. — *Et fuerunt carmina ejus.* Constat neque carmina neque disputationes Salomonis hodie esse.

Quinque millia. Propter quinque sensus, quos, qui in diversis virtutibus bene regit, beatus est, et per eos quasi carmina quinque millia Domino canit.

VERS. 33. — *Hyssopus.* (RAB.) Hyssopus, herba humilis et saxo hærens, etc., usque ad tunc enim cedrum, id est, arrogantiam sæculi inclinavit usque ad humilitatem hyssopi, id est, usque ad stultitiam crucis.

Et disseruit. (ID.) Omnia enim nuda et aperta sunt Christo (Hebr. iv). Disputat autem, cum singulorum rationem nobis proponit in Scripturis suis,

manifestatque sacramenta, quæ fuerunt abscondita a sæculis et generationibus, ut consideremus beatitudinem angelorum, utilitatem hominum, astutiam dæmonum, et, reprobantes quod malum est, sectemur quod bonum est.

CAPUT V.

VERS. 3. — *Et quia non potuerit ædificare domum,* etc. (BEDA, quæst. in lib. Reg.) Domus quam Salomon ædificavit, Ecclesiæ signa fuit, etc., usque ad in quibusdam remunerata cum angelis hominum certamina demonstrat.

(ID., lib. de templo Salom., cap. 1.) Hanc domum spiritualem etiam tabernaculum in eremo factum significat, etc., usque ad et salutem omnium gentium in Christo multis modis ostendat et figuret.

VERS. 6. — *Præcipe igitur ut præciant mihi,* etc. (RAB.) Servi Hiram præcidentes cedros Salomoni de Libano, etc., usque ad melius gentilium errores noverant, et ideo artificiosius expugnabant.

Scis enim quomodo non est in populo meo vir qui noverit ligna, etc. (BEDA, ut supra.) Dicendum est prius de operariis templi, qui vel unde fuerunt, et de ipsa materia, etc., usque ad triticum, scilicet, verbi Dei, oleum charitatis, unctionis et Spiritus sancti illuminationis.

VERS. 10. — *Itaque Hiram dabit Salomoni ligna cedrina et ligna abiegnâ, juxta omnem,* etc. Tyrus, unde rex Hiram, insula est dedita negotiationi, ubi erant optimi fabricatores lignorum, qui dabant ligna pretiosa accipientes cibaria. Vivunt enim non agrum colendo, sed negotiando. Ibi est mons Libanus, de C cujus lignis facta est domus Domini. Unde et Libanus dicitur ibi: *Aperi, Libane, portas tuas (Zach. xi).*

VERS. 13. — *Elegitque rex Salomon.* (BEDA, ut supra, cap. 3.) Non frustra operarios de omni Israel elegit, etc., usque ad in qua mens fidelium a Domino quotidiana illustratione quasi luna a sole respicitur.

Operarios de omni Israel, et erat indictio triginta millia virorum. Hi operatores erant proselyti. Horum magistri de Judæis, quia non fecit quemquam servire de Israel.

VERS. 14. — *Adoniram erat super hujuscemodî indictionem.* (BEDA, *ibid.*) Dominus meus excelsus. Hic est Christus, qui operariis templi præponitur, etc., usque ad ut orationibus et jejuniis superno inspectore et visitatore digna sit.

VERS. 15. — *Fuerunt itaque Salomoni septuaginta millia eorum, qui onera portabant, et octoginta millia latomorum in montibus.* (BEDA, *ibid.*) Nec prætereundum quod septuaginta et octoginta millia portantium onera et latomorum cum præpositis suis non fuerunt Israelitæ, etc., usque ad Quidam utraque virtute præditi ad opus domus Domini conveniunt; unde: *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes,* etc. (I Thes. v).

Latomorum. (BEDA, *ibid.*) Latomi sunt cæcores lapidum, etc., usque ad quia exuti de potestate tenebrarum ad arcem virtutum quæ est in unitate Ecclesiæ pervenimus.

VERS. 16. — *Absque præpositis.* Præpositi autem sunt sacre Scripturæ conditores quorum magisterio erudimur inscios docere, contemptores corripere, et invicem onera nostra portare.

Trium millium. Propter fidem Trinitatis, quam sancta eloquia prædicant. Quod in Paralipomenis tria millia sexcenti scripti sunt, ad perfectionem eorum respicit. Senarius enim, in quo mundi completus est ornatus, perfecta bonorum opera significat: et quia sancta Scriptura cum fide veritatis opera justitiæ docet habenda, recte præpositi operum templi tria millia et sexcenti fuerunt.

VERS. 17. — *Præcepitque rex ut tollerent.* (BEDA, *ibid.*) Ad ædificandum domum Domini primo ligna et lapides de monte cæduntur, etc., usque ad unde: *Superædificati super fundamentum apostolorum et prophetarum* (Ephes. II).

Lapides grandes. (BEDA, *ibid.*, cap. 4.) Vel lapides pretiosi, grandes, quadrati, primi sunt magistri, qui ab ipso Domino audire verbum salutis. Superpositi vero ordines lapidum vel lignorum sequentes sacerdotes vel doctores, quorum prædicatione crescit Ecclesia et ornatur virtutibus.

(RAB. ex Bed.) Quali autem colore fuerunt lapides, etc., usque ad marmor candidum ex quo constructa est domus electorum, actionem mundam et conscientiam ab omni nævo corruptionis castigatam significat; unde: *Mundemus nos ab omni inquinamento*, etc. (II Cor. VII).

In fundamentum templi. (BEDA, *ibid.*) Fundamentum est Christus, etc., usque ad ut abjectis verbis, factis cogitationibusque supervacuis, ad portandum onus Ecclesiæ digni fiant.

VERS. 18. — *Porro Giblii præparaverunt ligna et lapides.* (RAB. ex Bed., *ibid.*) Giblos est civitas Phœnicis, etc., usque ad nec sanctuarium Domino, sed ruinam sibi ædificat, qui docere præsumit quod ipse non didicit.

Ad ædificandum domum. (Id., *ibid.*) Post fundamentum de talibus compositum, ædificanda est domus præparatis lignis et lapidibus, et ordine collocatis, qui de suo situ vel abstracti sunt, quia post prima fidei rudimenta, post collata in nobis juxta exemplum sublimium virorum fundamenta humilitatis, addendus est in altum paries bonorum operum, et quasi superpositis sibi invicem ordinibus lapidum proficiendum de virtute in virtutem.

CAPUT VI.

VERS. 1. — *Factum est igitur.* (RAB. ex Bed., lib. de Templo Salom., cap. 5.) Fit commemoratio egressionis de Ægypto, etc., usque ad nec Scriptura quæ gratiam Novi Testamenti intimaret in Veteri.

Anno quarto. Quarto anno regis Salomonis cœpit ædificari domus: quia post expletam Christi incarnationis dispensationem in quatuor Evangeliiis scriptam, misso Spiritu sancto Ecclesiæ structura cœpit.

Mense Zio (ipse est mensis). (BEDA, *ibidem.*) Quod mense secundo, etc., usque ad unde patet quia mox

peracto pascha cœpit cœnare domum Domini et consecratus mystica solemnitate populus misit manus ad mysticum opus.

Ædificare cœpit. (Id., *ibid.*) Ubi ædificatum sit templum in Paralipomenis manifestatur, etc., usque ad sed internæ pacis, quam cum conditore suo haberet, compos effecta est.

Quæ præparaverat David, etc. Paraverat enim David psallendo, paraverunt alii prophætæ vaticinando locum Domino: vero scilicet Salomoni, in quo domum ædificaret, quia corda auditorum fide instituerunt, monentes ut incarnatum Dei Filium fidei devotione susciperent. Unde: *Levate oculos vestros et videte regiones, quia albæ sunt jam ad messem: et qui metit, mercedem accipit: et congregat fructum in vitam æternam, ut qui seminat simul gaudeat et qui metit* (Joan. IV). Quod dicit: *Levate oculos vestros et videte locum qui paratus est ad ædificandam domum, et qui ædificat docendo, mercedem accipit, et congregat lapides pretiosos in vitam æternam: ut et qui parat locum ædificio simul gaudeat et qui ædificat, id est propheta venturum prædicens: et apostolus prædicans Dominum venientem, una simul mercede potiantur.*

In longitudine, etc. Longitudo domus longanimitatem Ecclesiæ significat, qua patienter adversa tolerat, donec ad patriam perveniat. Hæc est sexaginta cubitorum, quia senarius perfectionem bonorum operum significat; quia debemus per longanimitatem ita adversa tolerare, ut per bona opera promissam patriam mereamur intrare.

Viginti cubitos. Propter geminam charitatis distantiam, qua Deum diligimus et proximum.

In latitudine. Latitudo charitatem significat, quæ dilatato sinu mentis amicos in Deo, et inimicos diligit propter Deum donec ad pacem conversis vel funditus extinctis, cum solis amicis gaudeat in Domino.

(BEDA, *ibid.*) Notandum, quia triginta cubiti altitudinis non usque ad tectum templi, sed usque ad cœnaculum inferius pertingebant. Aperte enim in Paralipomenis scriptum est quod altitudo centum viginti cubitorum erat, de cujus rei sacramentis aptius in sequenti tractabitur, ubi ad medium cœnaculum et tertium lectionis ordo pervenerit.

Triginta cubitos. Propter fidem Trinitatis, in cuius visione cuncta desideria spei nostræ suspendantur. Singuli numeri per decem multiplicantur, quia per fidem et custodiam legis patientia salubriter exercetur: charitas viriliter ardescit, et spes sublimiter ad æterna rapitur.

In altitudine. Altitudo significat spem retributionis futuræ, pro qua prospera vel adversa contemnit, donec videat bona Domini in terra viventium.

VERS. 3. — *Porticus erat,* etc. De hac in Paralipomenis ita scriptum: *Porticum vero ante frontem quæ tendebatur in longum juxta mensuram latitudinis cubitorum viginti* (II Paral. III). Patet ergo quia porticus ista ad orientalem templi partem facta est.

Templum enim versum ad orientem erat sicut et tabernaculum: habebatque ostium ab oriente contra ostium templi, juxta Josephum, ita ut sol æquinoctialis oriens directis radorum lineis per ostia tria, porticus, scilicet, templi et oraculi, arcam testamenti perfunderet. Templum Ecclesiam figurat, porticus quæ ante templum prior lumen solis recipiebat, illam Ecclesiæ partem quæ Domini incarnationem præcessit: in qua patriarchæ et prophetæ orientem justitiæ solem primi susceperunt, et nascenti Domino in carne vivendo, prædicando, nascendo, et moriendo testimonium præbuerunt.

Viginti cubitorum longitudinis, juxta mensuram latitudinis templi. (BEDA, lib. de temp. Salom., c. 6.) Quia antiqui justi in patientia et longanimitate expectabant, etc., usque ad tamen doctrinam ejus audire et sacramenta percipere nequiverunt.

VERS. 4. — *Fenestras obliquas.* (Id., ibid., cap. 7.) Sanctos doctores quibus mente excedentibus Deo, arcana cœlestium specialius videre conceditur. Qui dum quæ in occulto vident, publice pandunt, quasi suscepto lumine solis fenestræ cuncta templi penetralia replent. Unde obliquæ, id est, intus latiores fuisse perhibentur: quia qui jubar supernæ contemplationis vel ad momentum percipit, mox sinum cordis amplius castigando dilatat, et ad majora capessenda solerti exercitatione præparat.

VERS. 5. — *Et ædificavit, etc.* (Id., ibid.) Hæc tabulata in Evangelio ubi Dominus tentatur a diabolo, pinnacula templi vocantur, etc., usque ad quorum maximam partem uxores reliquisse completius sancti Stephani testatur historia, ubi feminas eadem religione pollentes non conjuges, sed viduas eorum appellat.

Latera. (Id., ibid.) Id. est luriculas, ne quis inde facile ad inferiora decideret, etc., usque ad *Latera*, id est, muros vel cancellos, vel luriculas, doctores in tabulatis sedentes, qui ad circumstantem inferius populum concionabantur.

VERS. 6. — *Trabes autem posuit in domo per circuitum forinsecus.* (BEDA, ibid.) Domus quæ tabulata portant, etc., usque ad et tamen ex eis quæ loquendo, agendo, vel patiendo foris ostendunt, invenimus salutis auxilium.

Trabes, etc., forinsecus. Tantæ longitudinis erat, ut capita earum forinsecus prominere. In infimo ordine cubitorum septem, in medio sex, in supremo quinque, ut in capitibus earum tabulata componerentur, non muris templi infixæ, sed juxta muros trabibus quæ de muris exierant, superposita.

VERS. 7. — *Domus autem, etc.* Hæc ad illam Ecclesiæ partem quæ post sæculi labores et certamina ad æterna præmia meruit introduci proprie pertinent. Nihil enim inquinatum intrabit in illam civitatem.

Et malleus et securis. Quia hic tundimur adversitatibus et disciplina veritatis exercemur, ut illie juxta meritum locis congruis disponamur, et castigatione cessante solo amoris glutino quo ad invicem copalemur, uno impleti spiritu perfundamur. Sed quam-

vis dicatur: *Noe vir perfectus in generationibus suis, et: Beati immaculati in via,* et hujusmodi, nullus vere perfectus et sine macula viam hujus vitæ incedere potest. Non est enim qui faciat bonum, et non peccet. Sed secundum hujus temporis modum perfecti et immaculati vocantur, qui tunc vere perficiuntur, cum nexibus corporis absoluti ad immortalitatem domus Domini decorem pervenerint.

VERS. 8. — *Ostium lateris.* (BEDA, ibid, cap. 8.) Quidam hunc locum male intelligentes, etc., usque ad et bene unum ostium, propter consonam in omnibus sanctis fidem et dilectionem veritatis.

Ascendebant in medium cœnaculum et a medio in tertium. Et ædificavit. (BEDA, ibid.) Notandum quod triginta cubiti altitudinis de quo supra legitur, etc., usque ad quia consona mente et voce omnes divinæ majestatis gloriam collaudabunt.

VERS. 9. — *Laquearia.* (BEDA, ibid., cap. 9.) Laquearia sunt tabulata, quæ magno decore composita et ornata, ab inferiori parte trabibus affiguntur, et quia ternæ altitudinis domus Domini facta erat, terna habebat laquearia. Sanctis sublimioribus scilicet, quorum opus et doctrina cunctis in templo proposita, quasi longius in alto præminent; quicumque intercedendo, exhortando, animas infirmorum ne deficiant, protegant.

Cedrinis. (Id., ibid.) Cedrus arbor imputribilis, etc., usque ad nisi diligere Deum ex toto corde, tota anima, tota virtute, et proximum tanquam nos ipsos.

VERS. 10. — *Tabulatum super omnem domum quinque cubitis altitudinis.* (BEDA, ibid.) Hic supremum ipsius domus tectum dicitur, etc., usque ad in spiritu et virtute Eliæ.

VERS. 15. — *Et ædificavit parietes.* (BEDA, ibid.) Intrinsecus quidem domus cedro erat vestita, etc., usque ad sed non habent quos portent.

Parietes domus. Operiuntur cum corda fidelium amore virtutum redundant. Sicut enim cedrus perfectus significat, ita locis opportunis, celsitudinem virtutum, quibus ad eandem pervenitur perfectionem.

A pavimento. Teguntur omnia lignis, a pavimento domus usque ad summitatem parietum et usque ad laquearia, cum electi a primis fidei rudimentis usque ad perfectionem bonæ actionis, et usque ad ingressum patriæ cœlestis insudant operibus bonis, cum a primis justis usque ad ultimos in consummatione sæculi omnes virtutibus student, quarum merito dicere audeant: *Christi bonus odor sumus Deo* (II Cor. II).

Et texit pavementum. (BEDA, ibid.) Hoc in Paralipomenis plenius scriptum est, etc., usque ad subjunxit: *Super omnia autem charitatem habentes, etc.* (I Tim. I; Col. III).

VERS. 16. — *Ædificavit viginti.* (BEDA, ibid., cap. 10.) Quod tabulata, etc., usque ad et hoc per totam Ecclesiæ latitudinem diffusæ per orbem.

VERS. 17. — *Porro.* (Id., ibid.) Decem quater ducta

quadraginta faciunt, etc., usque ad quadratus vero mundus in quo pro eadem acquirenda certamus. Unde: *De regionibus congregavit eos. A solis ortu et occasu, ab Aquilone et mari (Psal. cvi).*

VERS. 18. — *Et cedro omnis.* Cedrus insuperabilem virtutum venustatem signat, quo ligno omnis domus intrinsecus vestitur, cum corda justorum solo bonorum operum amore nitescunt.

Habens tornaturas. (BEDA, *ibid.*, cap. 11.) Habet domus in tabulis cedrinis tornaturas suas et juncturas fabrefactas, cum electi ad invicem pulcherrima charitatis copula nectuntur, ut habeant cor unum et animam unam. Tornaturæ enim quæ juncturis tabularum opponuntur, ut unum tabulatum fiat ex omnibus, officia sunt charitatis quibus sancta fraternitas copulatur, et in unam Christi domum toto orbe terrarum componitur.

Cælaturas. Opera sanctorum manifesta expressione quales sint in exemplum aliis proferunt. Unde Paulus et factis et dictis se in exemplum proponit.

Omnia cedrinis, etc. (Id., *ibid.*) Lapidis parietis vel pavementum, et tabulae, et aurum, etc., usque et ad qui gratiam Evangelii perfecte susceperunt, æterna vita pariter perfruuntur.

VERS. 19. — *Oraculum.* (BED., *ibid.*) Oraculum ubi erat arca, etc., usque ad qui post resurrectionem ascendens in cælum carnem sumptam de virgine in Patris dextera collocavit.

VERS. 20. — *Porro oraculum.* Bene autem interior domus viginti cubitis longa est, pro mysterio geminæ dilectionis, de qua jam dictum est, quæ in hac vita ex parte maxima illustrat electorum mentes, sed in patria cessantibus aliarum virtutum operibus sola regnat.

Sed et altare. (Id., *ibid.*, cap. 12.) Thymiamatis scilicet, etc., usque ad quid autem lapis, cedrus, aurumque significant, supra dictum est.

VERS. 21. — *Domum quoque ante oraculum.* (BED., *ibid.*) Domus ante oraculum auro tecta est, etc., usque ad unde: *Ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum.* Et iterum: *Venit hora cum jam non in proverbii loquar vobis, etc.* (Joan. xiv; xvi).

Clavis aureis. (Id., *ibid.*) Clavi autem sunt præcepta charitatis, etc., usque ad qui rursus ad perfectionem veniens de clavis dilectionis ait: *Mihi autem adhærere Deo, etc.* (Psal. cxviii, 72).

VERS. 22. — *Nihilque erat in templo.* (Id., *ibid.*) Hæc in Paralipomenis plenius explicantur (*II Par. III*), etc., usque ad: *et quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram (Col. III).*

VERS. 23. — *Cherubim de lignis.* (Id., *ibid.*, cap. 13.) Angelicæ dignitatis vocabulum est, et dicitur singulariter cherub, pluraliter cherubim. Per cherubim ergo angelicæ ministeria quæ conditori semper assistunt in cœlis, possunt intelligi. — *Oliværum.* Quia angeli gratia spirituali sunt uncti, ne unquam arescant ab amore Dei, quos luce cœlestis sapientiæ mox ipse qui creavit, imple-

vit, unde et cherubim dicuntur, id est, multiplicata scientia, vel scientiæ multitudo. De lignis olivarum sunt facti, quia lucem nobis scientiæ tribuunt, juvante flamma charitatis Dei, quæ per Spiritum diffunditur in cordibus nostris.

Decem cubitorum. (BEDA *ibid.*) Decem cubitorum altitudinis sunt, quia denario æternæ vitæ fruuntur, habentes inviolatam conditoris imaginem, servata sanctitate et justitia, et veritate in qua conditi sunt. Denarius enim decem obolis constat, et continere in se regis nomen et imaginem consuevit. Ideo figuræ regni cœlestis congruit, ubi angeli in imagine conditoris ad quam facti sunt, semper manent, et electi homines, imaginem quam peccando amiserunt, recipiunt, unde: *Cum apparuerit, similes ei erimus et videbimus eum sicut est (Joan. III).*

VERS. 24. — *Quinque cubitorum.* (Id., *ibid.*) Alæ cum in sanctorum hominum figuram ponuntur, etc., usque ad qui promissus est vitæ cultoribus, veniunt denarium.

Ala cherub altera. Geminas habent alas, quia testamenta æque per prospera et adversa, indefesso proposito semper ad cœlestia tetendisse et pervenisse declarant, quia hoc idem suis auditoribus faciendum esse demonstrant.

VERS. 25. — *Decem quoque cubitorum.* (BEDA, *ibid.*) Alti sunt decem cubitis, quia per observantiam Decalogi Deo serviendum prædicant, quia Deo fideliter servientes æterni regni denario remunerandos esse ostendunt.

C (Id., *ibid.*) *Et opus.* Duo facti erant cherubim propter consortium charitatis significandum, etc., usque ad quibus post frigora et tenebras idololatriæ, lucem veritatis cognoscere datum est.

(Id., *ibid.*) Possunt per duo cherubim duo Testamenta figurari, etc., usque ad sed quia major sit festivitas internæ beatitudinis de consortio adunatæ fraternitatis.

In medio templi interioris. (Id., *ibid.*) Manifestum est ex prædictis, etc., usque ad eam dilectionis gratiam qua se alterutrum complectuntur, exprimit.

VERS. 27. — *Extendebant autem alas, etc.* (Id., *ibid.*) Extendunt autem cherubim ad utrumque parietem oraculi alas, etc., usque ad scriptores eorum jam regnantes cum Domino ipsumque laudantes curam gerunt salutis, interpellantes pro nobis.

VERS. 28. — *Texti quoque cherubim.* Circumdati sunt auro, quia præclaris scriptorum suorum operibus confirmata est auctoritas testamentorum, manifestata autem per orbem cognitio est divinarum Scripturarum, vel interna gloria cœlestium agnitionum. Utrumque enim cherubim et angelos, scilicet et testamenta significat.

VERS. 29. — *Sculpserit variis cælaturis.* (BEDA, *ibid.*, cap. 14.) Sculpuntur parietes torno, etc., usque ad longo usu virtutum exercitata didicit. *Et palmas.* (Id., *ibid.*) Palmas facit, cum memoriam æternæ remunerationis sanctorum mentibus infligit, et

eo minus ab arcæ justitiæ cadant, quo mercedem A justitiæ semper ante oculos habent.

Et picturas varias. Facit picturas varias quasi prominentes de pariete et egredientes, cum omnes multifarias virtutum operationes fidelibus tribuit, viscera scilicet misericordiæ, benignitatem, humilitatem, patientiam, modestiam, etc., *super omnia autem charitatem, quæ est vinculum perfectionis* (Col. III). Hæc virtutes, cum in tantam electis consuetudinem venerint, ut naturaliter insitæ videantur, quid aliud quam quia ut picturæ domus Domini prominentes de pariete exeunt? Quia verba et opera veritatis non adhuc ab aliis extrinsecus discunt, sed sibi in fixa radicibus parata semper ab intimis cordis, quæ sunt agenda vel docenda proferunt. Diximus autem quod pavimenti æqualitas, humilem concordiam fraternitatis significat: ubi cum sint Judæi vel gentes, barbari et Scythæ, liberi et servi, nobiles et ignobiles: cuncti se in Christo esse fratres, et eundem patrem habere in cælis gloriantur. Concordissima enim humilitas supernorum civium nulli dubia est. Textit ergo Salomon pavementum domus auro in oraculo intrinsecus, et in templo extrinsecus: quia Christus angelos et animas iustorum in cælis, plenario dono perfectionis implevit, et peregrinantes in sæculo cives patriæ cælestis, signaculo dilectionis æterno, a mortalium vilitate secrevit. Unde: *In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem* (Joan. XIII).

VERS. 31. — *Et in ingressu oraculi*, etc. (BEDA, *ibid.*, cap. 15.) Unus erat ingressus, sed duobus C ostiis claudabatur, etc., *usque ad* imo omnes electi per arma lucis et pietatis aditum sibi patriæ cælestis aperiant.

Duo ostiola de ligno olivarum. (Id., *ibid.*) Duo sunt ostiola, quia Deum et proximum diligunt angeli et homines sancti, neque janua vitæ nisi per geminam dilectionem possunt intrare. Vel quia utriusque populi fidelibus, Judæis, scilicet, et gentibus eadem vitæ janua reseratur.

Postesque angulorum. Postes habent angulorum quinque, quia non solum animas electorum aula cælestis recipit, sed et corporibus immortalis gloria præditis in iudicio fores aperit, quinque enim sunt corporis sensus. Vel uterque postis oraculi altus est quinque cubitorum, quia solis illis supernæ patriæ introitus panditur, qui omnibus corporis et cordis sensibus Domino serviunt: corporis scilicet cum per eos aliquid pro illa agunt; cordis vero, cum sobrie, et juste, et pie cogitant de eis per ipsos corporis sensus agere decernunt.

VERS. 32. — *Anaglypha.* Posset dici sculptura facta in junctura tabularum, sed large accipitur. (BEDA, *ibid.*) Ἀνάγλυφα anaglypha Græce, Latine dicuntur cælaturæ, etc., *usque ad* horum intuitu continuo vestigia nostra regimus.

VERS. 33. — *Fecitque in introitu.* Sicut ingressus oraculi quo ad arcam Domini cherubimque pervenitur, introitum cæli significat, quo ad visionem Dei

supernorumque civium nos introduci desideramus: ita introitus in templum, primordia nostræ conversionis ad Deum, quando in præsentem Ecclesiam intramus. Iste ingressum nostrum ad fidem, ille designat ad spem. Unde postes hujus introitus quadrangulati sunt propter quatuor Evangelii libros, quorum doctrina in fide veritatis erudimur. *Postes de lignis.* (BEDA, *ibid.*) Quadrangulos propter quatuor scilicet principales virtutes, etc., *usque ad* quarta post prudentiam, fortitudinem et temperantiam, justitia sequitur.

VERS. 34. — *Altrinsecus.* Quia ad invicem respiciunt, ut una sine altera haberi non possit. Exterior ostium dilectio fraternæ, interior divina: quia illa prior tempore, hæc sublimior dignitate: et per illam ad hanc intratur: quia in amore proximi discitur, qualiter conditor debeat amari.

Et utrumque ostium. (BEDA, *ibid.*) Quia in utraque dilectione duo sunt principaliter observanda, etc., *usque ad* quia extinctis peccatis omnibus ad litus et soliditatem virtutum transeamus.

(BEDA *ubi supra.*) Notandum quod in egressu oraculi duo dicuntur fuisse ostia, etc., *usque ad* aliud mysterii dispensationem præfigurans.

Et se invicem. Vel ostium quod se invicem tenebat aperitur, cum per ministerium prædicatoris discernitur quid proprie ad cognitionem fidei, quid ad vivendi castitatem pertineat, quæ utraque nequeant separari, et quod parum sit, proximorum mala tolerare, et eis bona non commodare, cum hæc certissime soleant in corde perfectorum indissolubiliter permanere.

VERS. 35. — *Et sculpit cherubim.* Hæc supra exposita sunt, quia in parietibus domus, et in ostiis interioribus eadem picturæ vel cælaturæ factæ sunt; quia eadem arcana fidei, spei, et charitatis, quæ sublimes et perfecti sublimiter capiunt, et quæ omnes electi plene in æterna visione percipiunt, etiam catechizandis rudibus pro suo cuique captu discenda et confitenda traduntur, ut sacris initiati mysteriis, quandoque ad capienda ea quæ pie crediderunt, proveniant.

VERS. 36. — *Ædificavit atrium.* (BEDA *ubi supra*, cap. 16.) De interiori atrio breviter loquitur, etc., *usque ad* unde sequitur: *Ædificavit atrium interius tribus ordinibus* (I Cor. II).

Et uno ordine. Unus ordo lignorum cedri bona est operatio sine corruptione simulationis exhibitæ, sine cuius adjectione fides, spes, et charitas vera esse non potest. Ligna enim cedri propter odoris gratiam et imputribilem naturæ potentiam, perseverantiam, et famam piæ actionis designant. Usque ad hoc atrium universi conscendunt electi, qui fide, spe, charitate et opere, Deo placere appetunt, hoc alta meritorum gratia transcendunt perfecti, cum in tanto virtutum culmine proficiunt, ut dicere auditoribus possint: *Imitatores mei estote sicut et ego Christi* (I Cor. IV); et: *Nescitis quoniam angelos judicabimus, quanto magis sæcularia* (Ibid. VI).

VERS. 38. — *Ipsæ est mensis.* (BEDA ubi supra.) **A** ex virtutibus nascuntur, et quod sancti *ambulant de virtute in virtutem* (Psal. LXXXIII).
 Queritur quomodo dicatur domus Domini in mense octavo perfecta in omni opere suo, etc., usque ad unde David Psalmum pro octava intitulavit, quem pro metu iudicii cantavit, dicens: *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me* (Psal. vi).

Ædificavitque eam. Quia Ecclesia toto hujus sæculi tempore, quod septem dierum circuitu peragitur, ex electis construitur animabus: et in fine sæculi suum incrementum ad finem perducit. Vel ob significationem gratiæ spiritualis, per quam Ecclesia, solum ut ait Ecclesia, percipit: quia sine donis Spiritus, nemo fidelis effici, vel fidem servare, vel merito fidei ad coronam justitiæ potest pervenire.

CAPUT VII.

Domum autem mulieris vi. (BED., lib. de templo Salam., cap. 17.) Ecclesiæ, scilicet præsentis, pro qua Christus vir suus morte gustata surrexit, etc., usque ad *Æs* enim est valde durabile et sonorum.

VERS. 14. — *Fecit omne opus.* Quia sancti doctores dum ministerio verbi fideliter insistunt, opus Dei operantur, quia loquendo foris viam veritatis aperiant illis, quos ipse intus illustrando ad vitam præordinavit æternam. Unde: *Ego plantavi, Apollo rigavit, Dominus autem incrementum dedit* (II Cor. iii).

VERS. 15. — *Et finxit.* (BED. ubi supra, cap. 18.) Columna ante fores templi decem et octo cubitis alta est, etc., usque ad a recta via qua ad promissam patriam gradimur, ulla in parte declinemus.

Decem, etc. Ter enim seni decem et octo faciunt: tria, scilicet ad fidem pertinent propter Trinitatem; sex ad operationem, quia sex diebus factus est mundus, tria per sex multiplicantur, cum justus ex fide vivit et cognitionem piæ fidei cumulat executione bonæ actionis.

Et linea. (BEDA, *ibid.*) Norma apostolicæ institutionis ambit columnam utramque, cum doctor Judæis vel gentibus prædicare missus, ea tantum facere curat et docere, quæ per apostolos accepit et didicit Ecclesia. Nam qui aliter docere, vivere vel prædicare voluerit, et apostolica decreta spernere vel pro libito suo nova statuere, non est columna in templo Dei: quia dum apostolica instituta sequi contemnit, vel exilitate inertix, vel elationis grositudine duodecim cubitorum lineæ non convenit.

VERS. 16. — *Duo, etc.* (Id., *ibid.*) Capita columnarum, etc., usque ad evangelicæ perfectionis est in sita gratia.

VERS. 17. — *Septena, etc.* (Id., *ibid.*) Hoc in Paralipomenis ita scriptum est, etc., usque ad quia patres utriusque testamenti per gratiam unius Spiritus septiformis, ut essent electi acceperunt.

VERS. 18. — *Et duos.* (Id.) Videntur malagranata facta esse in circuitu capitellorum a parte inferiori, et ex ipsis malisgrauatis oriri retiacula: quibus capitella ex parte aliqua tegeantur, signatur quod virtutes

de virtute in virtutem (Psal. LXXXIII).

(Id., *ibid.*) Duo ordines erant retiaculorum in gyro capitelli, etc., usque ad et in eis quæ intelligimus late patet.

Ut tegerent. (Id., *ibid.*) Cum dictum sit de retiaculis, etc., usque ad apte subjungitur: *Capitella autem quæ erant super capita columnarum, etc.*

Malagranatorum. Quæ uno foris cortice multa interius grana circumdant, etc., usque ad sed quæ intus est fidei, spei, et dilectionis, cæterorumque animi bonorum gratia non cernitur.

VERS. 19. — *Quasi, etc.* (Id., *ibid.*) Per lilia, claritas supernæ patriæ et immortalitatis floribus redolens paradisi designatur amenitas, etc., usque ad quia non nisi per Evangelium optata vox illa mundo insonuit, *Pœnitentiam agite, etc.* (Math. iii). **B** *In porticu.* Notandum autem in hac sententia Paralipomenis quod eadem porticus templi etiam vestibulum templi vocatur. Unde: *Inter vestibulum et altare plorabant;* id est, inter porticum et altare.

VERS. 20. — *Et rursum* (BED. ubi supra.) Quorum scilicet factura perennis regni sublimitatem designat, etc., usque ad sed quia illa societas utriusque populi fidelibus tribuitur, recte subjungitur: *Malagranatorum.* (Id., *ibid.*) In malagranato totam significat Ecclesiam, etc., usque ad et utriusque populi electos in una beatitudinis arce colligunt.

C *Columnam.* (Id., *ibid.*) Dextera columna doctores primitivæ Ecclesiæ significat, etc., usque ad nihil industriæ saltem ad intelligendos eorum quibus prælati sunt errores.

Fecit quoque. (Id., *ibid.*) Hoc mare in figuram baptismi factum est, etc., usque ad cum hunc in vinea laborantibus dandum esse prædixit.

VERS. 23. — *A labio usque ad labium.* Quia a primo baptizato in nomine Jesu Christi usque ad ultimum qui in fine sæculi crediturus et baptizandus est, omnis fidelium chorus, eandem veritatis viam ingredi, et communem debet sperare a Domino justitiæ coronam.

Quinque cubitorum. Quia quidquid visu, auditu, gustu, odoratu, tactuque delinquimus, gratia Dei nobis per ablutionem vivifici fontis relaxat. Sed non sufficit præteritorum remissio peccatorum, nisi quis deinceps bonis studeat operibus; alioquin diabolus qui exicrat de homine, si hunc a bonis operibus vacare viderit, multiplicius redit, et facit novissima illius pejora prioribus; unde subditur:

Et resticula triginta cubitorum cingebat illud. Disciplina cælestium præceptorum qua a voluptatibus religamur; unde: *Funiculus triplex difficile rumpitur* (Eccl. iv), quia observatio mandatorum quæ in cordibus electorum fide, dilectione, spe supernæ retributionis firmata est, nullo potest obstaculo dissolvi. Resticula mare ambit, cum sacramentum baptismi quod accepimus, piis operibus munire studemus. Hæc

triginta cubitorum est, quinque enim seni triginta A eorumque successores, inunctum sibi Evangelii officium prompta devotione implent.

fecit, cum non esset, et refecit cum periisset, bona operatio nostra figuratur. Et sex per quinque multiplicantur, ut ad triginta perveniant, cum omnes corporis sensus divinis subjungantur imperiis.

Aliter : ter deni faciunt triginta, et genus humanum post diluvium de progenie trium filiorum Noe latitudinem totius orbis implevit. Sem quippe Asiam, Cham Africanam, Japhet soboles Europam et insulas maris obtinuit. Et quia baptismi mysterium cum executione operum et spe cœlestium cunctis erat nationibus ministrandum, resticula triginta cubitorum, mare in quo baptismus figurabatur, cingebat. Sed et hic dicendum, quod Dominus cum esset triginta annorum venit ad baptismum, qui quoniam suo baptis- B mato quod tricenarius accepit baptismum nostrum consecravit, recte mare, quod nostrum baptismum figurabat, triginta cubitorum restis circumibat, ut significaretur dono illius qui baptismum sine peccato subiit, baptismum nobis in eum credentibus in remissionem peccatorum dedicari.

Et sculptura. Cum prædictum sit, quod resticula triginta cubitorum mare circumierit, et nunc addatur quod sculptura hæc subter labium posita, decem cubitis ambierit, patet quia vas erat in modum phialæ expansum et diffusum, quod a triginta cubitis circuitus quos habebat in labio, usque ad decem est coactum. Sculptura autem histriata est quæ aliquas rerum historias imitatur. Unde per sculpturas histriatas quibus mare circumdatur exempla priorum temporum signantur, quæ nobis sunt intuenda, ut videamus quibus operibus ab initio sancti Deo placuerunt, qua obstinatione iniqui in sceleribus perduraverunt, quanta infelicitate reprobis perierunt. Quomodo in exordio nascentis sæculi Cain ob malitiam invidiæ damnatus, Abel justitiæ merito coronatus, Lamech ob adulterium et homicidium maledictus, Enoch ob gratiam pietatis ad paradysum reductus, Cham post diluvium ob impietatem detestatus, Sem et Japhet pro obsequio reverentiæ perpetua benedictione donati, Abraham fidei merito hæres diviniæ promissionis effectus, cætera gentium multitudo pro infidelitate relicta. Adveniente quoque in carne Domino, Judæa pro perfidia repulsa, gentilitas gratia D ad salutem reducta, et hujusmodi, quæ in utroque testamento solerter considerata studiosis prosunt. Ideo forsitan duo sunt ordines sculpturarum histriatarum in mari æneo, ut qui fonte baptismatis imbuti sunt, utriusque testamenti auscultent historias : Ideo decem cubitorum erant in gyro, ut quoscunque in eisdem historiis deditos jussis cœlestibus obedire, et tota intentione ad superna præmia suspensos prospexerint, imitari contendant.

VERS. 25. — *Duodecim.* (BED. ubi supra.) Apostolus evangelistas, imo omnes verbi ministros; unde : *Non alligabis os bovi trituranti, etc. (I Cor. ix).* Hi mare sibi superimpositum portant, cum apostoli

Equibus tres. Quia in universis quadrati orbis partibus fidem prædicant Trinitatis. Hinc quoque apostoli duodecim, id est quater terni sunt electi, ut fidem et confessionem Trinitatis per quatuor mundi plagas evangelizantes, baptizarent omnes gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Quorum et successorum suorum verba, actus et passionis facili in præsentem videre et cognoscere legendo valemus. Quæ vero illos in futuro maneat gloria retributionis, nondum videre possumus.

VERS. 26. — *Grossitudo.* (BED. ubi supra.) Qui lavacrum baptismi ad salutem et vitam suscipit, fidem et spem et charitatem debet habere, sine quibus nemo potest recte operari; unde subjungitur, *Grossitudo.* Quia robore fidei, spei, et charitatis munitur perceptio baptismi, neque aliter proficuum esse accipientibus ostenditur, nisi harum virtutum firma certitudo mentem accipientium et corpora confirmet.

Lilii. (ID., *ibid.*) Liliū comitante odoris gratia candidum colorem foris, etc., usque ad unde subditur :

Duo millia batos capiebat et tria millia, etc. (ID., *ibid.*) Batus Hebræorum mensura est, etc., usque ad ejusdem regni facit esse participes.

VERS. 27. — (ID., *ibid.*) Mille perfectionem significat, quia denarium quadratum solidum facit. Decies enim decem, centum faciunt, quæ figura jam quadrata, sed adhuc plana. Verum ut in altitudinem surgat et solida efficiatur, multiplica centum per decem, et sunt mille. Quo numero stabilis et velut quadrata justorum conscientia signatur. Quocunque enim infertis quadratum, stabit, sic animus electorum nulla tentatione a statu rectitudinis inclinatur.

Et fecit. (ID., *ibid.*, cap. 20.) Multifarie multisque modis eadem nostræ salutis sacramenta figurantur, etc., usque ad divino fecit amore fervere.

(ID., *ibid.*) Quod ad portandos luteres decem bases sunt factæ, etc., usque ad sed uno eodemque nomine Deum Patrem propter unius donum Spiritus invocantes.

Quatuor cubitorum longitudinis. (ID., *ibid.*) Quatuor cubitorum erat longitudo et latitudo basium, quia prædicatores, sive adversa mundi, et longitudinem exsilii, et laborum præsentium foris tolerent, sive cor in dilectione Dei et proximi interna exultatione dilatent, semper virtutibus stant, prudenter scilicet inter bona et mala discernentes, fortiter adversa sustinentes, cor ab appetita voluptatum temperantes, justitiam in operatione tenentes.

VERS. 28. — *Et ipsum opus basium.* Tabule ex quibus bases factæ sunt, quadratæ fuerunt, in quibus formulæ rotundæ erant, quæ coronatæ sive plectæ appellantur, in quarum medio cœlaturæ leontin, etc.

VERS. 29. — *Inter et coronulas et plectas, leones et boves et cherubim.* (ID., *ibid.*) Non erat plana ulla ex

parte superficies basium, etc., usque ad unde hic quoque post sculpturas cherubim bene adjungitur :

Et subter leones. Quia doctores et in severitate districtioris qua peccatores judicant, et mansuetudine lenitatis qua poenitentibus remittunt, timent judicium Dei, ne injuste ligando atque solvendo juste ligentur ab eo cujus nequit errare judicium.

VERS. 30.—*Et quatuor rotæ.* (BEDA, *ibid.*) Quatuor Evangeliorum libri, etc., usque ad eos ab imis sustollunt et velut immixtis rotis axes a terra basim alius sublevant.

Humeruli. (Id., *ibid.*) Qui rotis antepositis ne ab axe dilabi possent obsistebant, præconia sunt prophetarum, quibus evangelica et apostolica Scriptura, ne cui legentium in dubium veniat, confirmatur; unde: *Habemus firmiorem propheticum sermonem, qui bene faciliis attendentes, etc.* (II Pet. 1). Unde et Marcus ait: *Inisium Evangelii Filii Dei sicut scriptum est in Isaia propheta; et Mathæus: Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur Scriptura prophetarum* (Mar. 1; Math. xxvi).

Contra. (Id., *ibid.*) Quia omnis Scriptura prophetica sibi est consentanea, sicut uno spiritu condita. Quatuor autem fuere per bases singulas humeruli juxta scilicet numerum rotarum, non quod quatuor sint tantum libri prophetici, sed omnia quæ locuti sunt prophetae quatuor Evangelii testimonium præbuere, ut ex consensu utriusque Testamenti una fides et dilectio Christi nostra omnium corda firmaret.

VERS. 31. — *Unum cubitum.* (Id., *ibid.*) Propter perfectionem, etc., usque ad unde: *Ex parte enim cognoscimus, et ex parte prophetamus, etc.* (I Cor. xiii).

Media. Dicit tabulam superiorem, quæ sicut aliæ quadrata erat similiterque sculpta, et in summitate sui habebat rotunditatem unius et dimidii cubiti, in qua luter ponebatur.

VERS. 37. — *In hunc modum fecit decem bases, fursura una, et mensura, sculpturaque, etc.* (BED., *ibid.*) Quare decem bases sint factæ et totidem luteri suppositi, dictum est supra; quod vero una erat mensura sculpturaque consimilis omnium basium vel luterum, non ea significatione factum est, quod æqualia possint esse omnium merita doctorum; sed quia eis est una fides Evangelii, qua instruuntur, unum sacramentum baptismi quo abluuntur, unus idemque Spiritus quo omnes consecrantur, quamvis habeant diversas donationes in ipso Spiritu, qui dividit singulis prout vult.

VERS. 38. — *Quadraginta batos capiebat luter unus, etc.* (Id., *ibid.*) Quadraginta magnam perfectionem significat, quia quater deni faciunt quadraginta, decem autem sunt præcepta quibus nostra omnis operatio præfixa est in lege Dei. Quatuor vero Evangeliorum libri, in quibus per dispensationem Dominicæ incarnationis, cælestis patriæ nobis patefactus est introitus, et quia omnes qui ad mysterium baptismi pertinent, cum fide et sacramentis Evangelii,

fructum debent rectæ operationis ostendere, singuli luteri in quibus holocausta lavabantur, quadraginta batos capiebant.

Eratque. (Id., *ibid.*) Quod supradictum est: *pariterque habebat unum cubitum et dimidium*, et utrum ibi amplitudinem an altitudinem significaret, non adjecit: videtur quod fundum ipsius luteris hujus esse amplitudinis voluerit intelligi, quod ex mensura basis in qua positus erat quisque luter, facillime conjicitur, quod ita describitur: *In summitate autem basis erat quedam rotunditas unius et dimidii cubiti, ita fabricata ut luter superimponi posset.* Latitudo ergo fundi in luteribus unius erat cubiti et dimidii. Ipsa vero capacitas luterum quatuor habebat cubitos, sed utrum in altitudine, an in amplitudine, an in utroque, dicat qui noverit.

(Id., *ibid.*) Propter quatuor Evangelia in quibus forma baptismi vel cardinales virtutes quibus baptizati debent institui, vel propter quatuor mundi plagas quibus baptismus ministratur.

VERS. 39. — *Et constituit decem bases, quinque ad dexteram partem templi, et quinque ad sinistram.* (Id., *ibid.*) Sed dexteram partem templi et sinistram non intus in ipso templo, etc., usque ad et flamma divinæ charitatis aliena esse considero.

Mare autem posuit ad dexteram partem templi, etc. (Id., *ibid.*) Et in hoc eodem atrio, etc., usque ad per quam eadem dilectio diffunditur in cordibus nostris.

VERS. 46. — *Jordanis sudit ea rex in.* (Id., *ibid.*) In quo Dominus noster baptizatus est, etc., usque ad per totam mundi latitudinem implevit.

Argillosa terra. (Id., *ibid.*, cap. 21.) De qua factæ sunt formæ ad fundenda vasa Scripturæ, etc., usque ad ut ad præmia eorum bene currendo perveniamus.

VERS. 48. — *Fecitque Salomon omnia vasa in domo, etc.* (Id., *ibid.*) Superius dixit Hiram fecisse Salomoni omnia vasa, nunc Scriptura subjungit eadem fecisse Salomonem. Salomon enim fecit dictando, Hiram operando.

Altare aureum. (Id., *ibid.*) Corda perfectorum internæ charitatis et castitatis luce coruscant, etc., usque ad sed solummodo lacrymarum et orationis ei vota pro desiderio regni cælestis offerunt.

(Id., *ibid.*, cap. 22.) *Altare thymiamatis* Moses fecit, etc., usque ad unde qui in vinea magni patrisfamilias laborant, denario numerantur.

Mensam. (Id., *ibid.*) Scriptura spiritali intelligentia clara, etc., usque ad quæ quondam juxta litteram intelligenda putabatur.

(Id., *ibid.*) Sicut mensæ in typo Scripturæ ponuntur, etc., usque ad ita electi in Scriptura continentur erecto ad superna sensu bona cælestia a Domino quaerunt et percipiunt.

VERS. 49. — *Quasi lili.* (Id., *ibid.*) Hoc videtur dicere, quia suprema pars candelaborum in modum repandi lili erat efformata

Lucernas desuper aureas. Per quod continetur id

quod continet, id est vascula aurea in quibus oleum A lucebat, designatur.

Forcipes. (BEDA., *ibid.*) Id est, emunctoria quibus emungebantur tychni, ut reparati melius lucerent.

VERS. 50. — *Hydrias.* Hydriæ præcordia sanctorum signant, aqua sapientiæ et vino compunctionis repleta.

Fuscinulas. Fuscinae quibus carnes præparantur, prædicatores, qui suis auditoribus cibum intelligentiæ administrant: quorum officium est corpus et sanguinem Christi credentibus distribuere, infidelibus abnegare.

Domus interioris. (Id., *ibid.*, cap. 22.) Ostia domus interioris angelica, etc., usque ad vel quam habent in Deum charitatis.

VERS. 51. — *Perfecit omne opus.* (Id., *ibid.*) Dum B status sæculi geritur, facit quidem opus domus Domini, sed nondum perficit, quia corda electorum Domini, ut bona operentur, inspirat et adjuvat; nullum tamen in hac vita commorantem absque peccato esse tribuit. Namque hoc futuræ beatitudini reservat. Perficit vero omne opus templi Salomonis et dedicationi aptum reddit, cum noster pacificus in die novissima electos resurrectionis immortalitate glorificat, et æternum perduct ad regnum. Unde templum septem annis ædificatum, octavo autem perfectum ac dedicatum est. Cui tempore convenit quod sequitur:

Et intulit quæ sanctificaverat. (Id., *ibid.*) Sanctificaverat David pater Salomonis argentum, cum Deus Pater eloquentis gratia sui Spiritus ad loquendum C verbum Dei confortat. Sanctificat aurum, cum naturali ingenio præditos ad intelligendam legem illuminat. Sanctificat etiam vasa, cum omnibus Ecclesiæ filiis Spiritus sancti gratiam largitur. Hæc sanctificata Salomon infert in templum, cum Dominus peracto iudicio doctorum et cæterorum fidelium cœtum in gaudium cœlestis regni introducit.

Reposuitque in thesauris domus Domini. (Id., *ibid.*) Quia deos suos abscondit in abdito vultus sui a conturbatione hominum. Multi sunt thesauri in una domo Domini, quia in una Ecclesia sancti meritis distant. *Et una est patria cœlestis, quamvis in ea stella a stella differat in claritate* (II Cor. xv). Quod utrumque distributor præmiorum demonstravit, cum ait: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt* (Joan. xv).

CAPUT VIII.

VERS. 6. — *In sanctum* (BEDA., lib. de Templo Salom.) Domus templi exterior peregrinantem Ecclesiam, sancta sanctorum supernæ patriæ cœlestis felicitatem designant. Illata in sancta sanctorum arca assumptam Christi humanitatem intra velum regiæ cœlestis inductam.

Subter alas. (Id.) Moses fecit duos cherubim aureos, quos posuit in propitiatorio quod erat super arcam. Salomon addidit duos majores, sub quorum alis arcam nunc dicitur posuisse cum propitiatorio et duobus cherubim prioribus.

VERS. 8. — *Cumque.* (Id.) Hoc manifestius, etc., usque ad si prominentes ultra ostium vectes producendis ad claudendum ostiis locum non darent.

Qui et fuerunt. In Paralipomenis dicitur: *Fuit itaque arca ibi usque ad præsentem diem*: quod ab historiographo additum est, significante usque ad tempora ætatis suæ eam ibi permansisse, quod non Esdra potest intelligi, quia jam erat incensum templum, sed de Nathan vel aliquo prophetarum, a quibus omnia gesta suorum temporum scripta esse creduntur.

VERS. 9. — *In arca.* (RAB.) Erat in arca urna aurea habens manna, etc., usque ad quia soli supernæ patriæ cives gloriam ibi Redemptoris plene contemplantur.

VERS. 10. — *Nebula implevit domum Domini, et non poterant.* (Id.) Id est, synagogam implevit, quia eorum mentes infidelitatis caligo replevit, et sacerdotes propter nebulam ministrare non poterant, quia dum mysticos sensus litteræ velamine coopertos, et nativitatis Christi sacramenta investigare despiciunt, debitum fidei suæ ministerium per nebulam erroris perdidit, ita ut exigentibus meritis non agnoscant cultum credulitatis, quibus in nebula doctrinæ suæ Dominus de se etiam aperta narravit. Sed quia auditorum mentes infidelitatis caligo impleverat, quasi emissum solis radium nebula interjacentis abscondebatur.

VERS. 55. — *Stetit.* In Paralipomenis refertur quod hic non dicitur: *Fecerat Salomon basim æneam, et posuit in medio basilicæ, super quam stans benedixit omni Ecclesiæ Israel.*

Et benedixit. (RAB.) Templum Domini, etc., usque ad et virtutum operibus proximis prosunt.

VERS. 64. — *In die.* (RAB. in lib. Reg., tom. III.) Quid est quod Salomon ædificavit medium atrii offerens ibi, etc., usque ad sacrificia acceptabilia quotidie spiritualiter Deo offeruntur.

Altare. Quod fecit Moses positum erat ante templum contra januas ejus, et quia illud angustum erat, et capere non poterat, medium atrii sub divo sanctificavit, ubi posuit illud altare maximum, quod fecerat viginti cubitorum.

VERS. 65. — *Festivitatem.* (RAB. ubi supra.) In D Verbis Dierum, etc., usque ad quod etiam Josephus attestatur.

(Id., *ibid.*) Solemnitas quam fecit Salomon et omnis Israel, etc., usque ad quæ in Christo Pater contulit Christianis.

Ab introitu. (RAB., *ibid.*) Per introitum Emath septentrionalem Judææ plagam, per rivum sive torrentem Ægypti designat Australem. Iste autem rivus non est Nilus, sed alius fluvius qui juxta Rivocorulam influit in mare. Emath autem civitas Syriæ est. Nunc Epiphania vocatur ab Antiocho Epiphane.

VERS. 66. — *Latantes.* Decantantes cum delectatione hymnos, ita ut in ea jucunditate sine labore ad propria remearent.

CAPUT IX.

VERS. 11. — *Præbente regi.* (RAB. ubi supra.) Multum auri et argenti, etc., usque ad quia germen cum plenitudine fructuum non afferrent.

VERS. 17. — *Ædificavit.* (RAB.) Urbes quas ædificasse dicitur, etc., usque ad ut hostibus spiritualibus insuperabiles existant.

(RAB.) Civitates quas Salomon ædificavit de reliquiis Amorrhæorum fuerunt, quas non potuerunt filii Israel delere, sicut in Jesu Nave legitur (Jos. IX) : has postea rex Ægypti subvertit et dedit in dotem filiaæ suæ uxori Salomonis, et idcirco reædificavit eas Salomon.

VERS. 18. — *Et Palmiram.* Inhabitabilis regio eo quod nusquam aqua inveniretur; sed illo loco ubi ædificata est civitas, fontes abundant, et palma, quæ Græcæ vocantur Palmira, ipsa est Emath, sive Epiphania vel Antiochia.

VERS. 20. — *Universum.* (RAB. ubi supra.) Qui non fuerat de filiis Israel, fecit Pacificus noster tributarios, cum eis qui non sunt in filiorum numero; sed in servili conditione utitur ad proprium servitium. Tales licet in multis adversentur, tamen frequenter usibus serviunt Ecclesiæ, cum in præsentibus tempore de rebus suis solatia præbent.

De filiis. (Id., ibid.) Eos qui non ancillæ filii sunt, sed liberæ, etc., usque ad et in semitas justitiæ ducant.

VERS. 23. — *Quinquaginta.* (Id.) Quinquagesimo die post Pascha et lex in monte Sina tributa est, et Spiritus paracletus super discipulos venit. Quid ergo significat iste præpositorum numerus, nisi quod hi qui Spiritus sancti gratia legis Domini scientiam habere merentur, ipsi et se et alios bene regere possunt?

VERS. 25. — *Offerebat quoque.* (Id.) Offert Pacificus noster, etc., usque ad et ea quæ sunt Deo placita postulat.

VERS. 26. — *Classem.* (Id.) Classis est Ecclesia, etc., usque ad historiam, allegoriam, tropologiam, anagogen in duobus Testamentis.

VERS. 28. — *In Ophir.* (Id.) Ophir nomen est provinciæ in India. Ab Ophir uno de posteris Heber nominatur, quæ et terra aurea appellatur, eo quod montes aureos habeat, qui a leonibus et sævissimis bestiis incoluntur. Ad quos nullus aliter accedere audeat, nisi qui in navi stantes juxta littus, terram quam unguibus leonum effossam invenerint, in suam navem recipiunt, ut si bestia eos senserint, facile in mare recipiantur.

CAPUT X.

Allegorice. (Isid. in lib. Reg., tom. V.) Hæc regina venturam Ecclesiam de gentibus, etc., usque ad in oculum sanctorum fieri concivis optans.

VERS. 4. — *Videns autem.* (RAB. ubi supra.) Regina, viso Salomone et gloria ejus, stupens super prudentia ejus, dixit : *Verus est sermo*, etc. Sic sancta Ecclesia, auditis miraculis Christi, provocata

A est ad quærendum eum : quo per fidem invento, consideratis sanctæ Scripturæ testimoniis, divinitatis ejus potentiam agnoscens, parum putat esse omne quod sibi antea narratum est de eo.

VERS. 8. — *Beati viri.* (RAB.) Regina admirando in laudem Salomonis erupit, dicens : *Beati viri.* Vere beati sunt quorum rex est Christus, et qui æterna ejus visione perfrui merentur, et gloriam quam habet cum Patre et Spiritu sancto conspiciere et sapientiam quæ mundis corde se ostendit perpetualiter percipere lætantur.

VERS. 11. — *Ligna.* (Id.) Conditor noster ligna pretiosa, hoc est, etc., usque ad et omnia instrumenta musicorum.

VERS. 12. — *Cantoribus.* (Id.) Hi quidquid agunt in verbo aut opere, omnia in laudem Dei faciunt : laudem inter adversa et prospera, corde, ore et opere pronuntiare non cessant, unde : *Super muros tuos, Hierusalem, constitui custodes, tota die et nocte non cessabunt laudare nomen Domini* (Isa. LXII).

VERS. 13. — *Rex autem.* (Id.) Et Pacificus noster Ecclesiæ suæ, omnia quæ petit, dabit, unde : *Quæcunque petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Non solum quod petimus, imo etiam quæ humana fragilitas aut nescit, aut non præsumit petere, gratuito munere largitur.

VERS. 16. — *Ducena.* (Id.) In Paralipomenis scutis adduntur hastæ aureæ, quia lanceis et scutis utebantur duces excubantes ante ostium domus regis. Unde : *lectulum Salomonis septuaginta fortes ambiunt.*

(Id.) Excubantes ad ostia domus regis, etc., usque ad et scuto fidei tela nequissimi ignea repellentes, exstinguunt.

VERS. 17. — *Saltus Libani.* Sylva Libani Ecclesiam gentium significat, quæ de fastu superbiæ abscissa in fabrica domus Dei aptatur. Unde : *Invenimus eam in campis sylvæ.*

VERS. 18. — *Thronum de ebore.* (RAB.) Thronus vel solium est imperialis sedes, quæ in canticis ferculum appellatur, eo quod residentes ferat, vel de loco ad locum circumferat. Ad quod per sex ascensionis gradus ascendebatur. Sub solio erat scabellum aureum, et summitas throni rotunda, tenta duabus manibus vel brachiis extrinsecus, juxtaque stabant duo leones adjuvantes sustentare sedile.

VERS. 20. — *Et duodecim.* Quia sex ascensionis gradus altrinsecus positi erant prosustentaculo ascendentis gradus.

(Id.) Solium Salomonis Ecclesia esse intelligitur, etc., usque ad munire certant.

Non est factum, etc. Apte Ecclesiæ convenit istud, cui dicitur : *Multæ filiaæ congregaverunt divitias, tu supergressa es universas* (Prov. XXI).

VERS. 21. — *Sed et omnia vasa*, etc. Omnia vasa quæ Pacifici nostri ministerio funguntur aurea sunt, quia omnes animæ sanctorum quæ sunt vasa Dei, ut divinæ voluntati serviant, splendore sapientiæ et dilectionis nitentes continent potum vitæ, et fit in

eis *sans aquæ salientis in vitam æternam* (Joan. iv.)

Nec alicujus, etc. (RAB.) Quia, secundum Apostolum, *Non est in sermone verbum Dei, sed in virtute et prædicatione Evangelii* (I Cor. i). Non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis consistit, sed in ostensione spiritus et virtutis, ut fides nostra non in sapientia hominum, sed in virtute Dei sit.

VERS. 22. — *Deferens inde aurum*, etc. (Id.) Quid aurum argentumve significet, etc., usque ad arma bellica prosequitur.

VERS. 26. — *Congregavitque Salomon*, etc. (Id.) De his Josephus prosequitur. Exornabantur ascensores eorum, primum decora juventute florentes, habentes magnam proceritatem, diffundentes in eorum sessione comam, purpura circumamicti, qui armati existentes circa regem arcusque ferentes equitabant ante eum, quando ad locum aliquem debebat exire.

CAPUT XI.

VERS. 1. — *Rex autem*. (RAB.) Salomonem arguit vehementer Scriptura, etc., usque ad mala illius mala Ecclesiæ significant.

VERS. 27. — *Voraginem*. Murus civitatis cecidit, eo quod ex uno latere præcipitio innueneret. Quam voraginem cum rex vellet coæquare muris, constituit ducibus, ut hoc implerent opus; sed Jeroboam, qui erat princeps tribus Joseph, noluit obedire regi, qui constituerat eum prius super ædificia propugnaculorum, quæ faciebat in Jerosolymis, ubi laboravit ita, ut rex ei principatum militiæ super tribum Joseph conferret. Sed rebellis factus egreditur de Jerusalem: cui occurrit propheta deflectens eum in agrum, ut nullus audiret quid ei diceret. Elatusque verbis prophetæ suadebat populo, ut se regem faceret: Quod audiens Salomon quærebat eum interficere.

Erat autem. Hoc mandatum restitutionis murorum recusavit. Sed unde tanta audacia? quia rex constituerat eum præfectum.

Tolle tibi. (RAB.) Decem tribus a domo David separatæ sunt, etc., usque ad quia unus Deus, una fides, unum baptisma.

VERS. 42. — *Dies autem*. Josephus dixit regnasse octoginta annis, et vixisse nonaginta quatuor. Sed divina Scriptura eos tantum annos exprimit quibus regnavit antequam prævaricaretur.

CAPUT XII.

VERS. 1-4. — *Veni autem*. *Durissimum*. Quomodo hoc verum est, cum superius dictum sit, quod Salomon non constituit quemquam servire de filiis Israel? Utique non fecit eos servire in agricultura vel alio servili opere. Verum principes ex eis constituit per singulas tribus, qui reddebant regi per vices singulis mensibus annonam, etc., quæ de expensa regis superius referantur, quod modo durissimum jugum appellânt.

VERS. 8. — *Adolescentes*. De quibus Aduram unus fuit qui postea lapidatus est. Juvenes Scriptura non semper juxta ætatem appellat, sed juxta instabilitatem

animi. Nam Roboam quadragesimo ætatis suæ anno regnare cœpit.

VERS. 11. — *Scorpionibus*. Genus est flagelli, sicut et de spinis vel pomariis solent esse virgæ nodosæ. Vel etiam flagellum Saracenorum cum duabus vel tribus virgis, quod habet in summitate plumbeas glandes, alias grandines.

VERS. 23. — *Ad Roboam*. (RAB.) Roboam de domo David fuit, etc., usque ad et cujus principes vescuntur in tempore suo.

VERS. 28. — *Fecit duos*. Jeroboam quare vitulus fecerit, vel quomodo Josephus sufficienter exponit.

CAPUT XIII.

VERS. 1. — *Ecce vir*. Cujus nomen hic tacetur, in Paralipomenis Gaddo vocatur vel nuncupatur. Ipse est Gad qui monuit David ire in terram Juda. (RAB.) Propheta a Deo missus, etc., usque ad pœnitenti vœnia daretur.

VERS. 11. — *Prophetes*. Iste pseudopropheta princeps erat sacerdotum, et valde a rege colebatur tanquam divinus; timens autem ne per sermonem viri Dei rex a cultura idolorum recederet, et se tanquam maleficum interficeret, excogitavit ut virum Dei deciperet, satis astute agens, ut dum transgrederetur præceptum Dei, illius iram incurreret, sicut postea fecit, cum magis homini quam Deo credidit. Ac per hoc monstrarentur esse falsa quæ prædixit, sicque regi persuadere possent, sicut fecit. Audiens autem rex eventum, putavit irrita quæ vir Dei dixerat, et non declinavit a via sua mala.

Omnia opera, etc. (GREG.) In gestis prophete mira antecedunt, misera succedunt: qua in re quid colligimus? nisi quod apud se propter magnalia gloriatus ab interna mox soliditate est quassatus, et inde ei in opere culpa subrepat, unde sibi gloria in corde subrepsit, ut a propheta falso disceret deceptus, quia nequaquam propriæ fortitudinis fuit quod prius accidisset.

VERS. 21. — *Hæc dicit Dominus*. (Id.) Bene autem ore ejus sententiam mortis accepit, cujus reductione a vitæ præceptis deviavit, ut inde pœnam veraciter sumeret, unde culpam negligenter admisisset.

VERS. 24. — *Et leo stabat*, etc. (RAB.) Hic ostenditur, quod peccatum inobedientiæ in ipsa morte fuit laxatum, quia iste idem leo, qui viventem præsumpsit occidere, ausus contingere non est occisum. Qui enim occidendi habuit potestatem, de occisi cadavere comedendi licentiam non accepit, quia is cujus culpa in vita fuerat punita, erat jam justus ex morte.

VERS. 31. — *Sepelite*, etc. Malus propheta sciens evenire quæ vir Dei prædixit, præcepit ut sepelliretur juxta virum Dei, ne quando ossa illius comburenda effoderentur, sed conservarentur, per sanctum prophetam, sicut inferius idem testatur liber impletum.

CAPUT XIV.

VERS. 25. — *Ascendit Sesac*, etc. Sequebantur regem Ægypti currus mille et ducenti, equitum sexaginta millia, et quadraginta millia peditum, quorum plurimos habebat Libyes, et Æthiopes. Invadens itaque Hebræorum regionem, munitissimas civitates sine dimicatione detinuit, etc.

CAPUT XV.

VERS. 6. — *Attamen bellum fuit inter Abiam et Jeroboam omni*, etc. Jeroboam multo exercitu congregato, contra Abiam filium Roboam, qui in duabus tribubus patri successit, castrametatus est. Quod cum audisset Abia, obstupefactus est; verum roboratus, electo exercitu occurrit Jeroboam in locum qui vocatur **Mons Amorrhæorum**. Cumque orationem habuisset ad exercitum Jeroboam, tandem ait: In quo de victoria estis confidentes? An in vitulis aureis et aris, quæ vestræ sunt impietatis et non religionis indicia? An multitudo spem vobis præbuit? Sed nulla virtus illic est, ubi (licet cum multis millibus) licet unus pugnat injuste. Solummodo enim in justitia et pietate spes victoriæ consistit, quæ scilicet apud nos est, servantes a principio leges et verum Deum venerantes, etc. Deus autem exercitus Jeroboami audaciam dissolvit; exercitum autem Abiæ fecit excelsiorem. Nam quanta nullo bello refertur cædes fuisse commissa, neque Græcorum, neque Barbarorum, mirabilem perceperunt, Deo conferente, victoriam. Quingenta enim millia hostium bello prostrata sunt, etc.

CAPUT XVI.

VERS. 1. — *Factus est autem sermo*, etc. Mentio hujus prophetæ in nullo alio loco fit, sed subito introducitur sicut alii, unde Abdias dicitur pavisse in speluncis centum prophetas. Et Elias ait: *Prophetas tuos occiderunt*. Et filii prophetarum leguntur occurrisse Elisæo, quorum alia nulla sit mentio, nulla specialis nominatio.

VERS. 3. — *Ecce*. (RAB. in *lib. Reg.*, tom. III.) Demetit Dominus hujus vel cujuscunque iniqui posteriora, cum peccata post finem vitæ ulciscitur. Demetit et posteriora domus ejus, cum imitatore æternis cruciatibus damnat. Quicumque ergo usque in finem vitæ in pravibus operibus perseverat, posteriora illius demetentur.

VERS. 4. — *Qui mortuus fuerit*. (Id.) De Baasa, id est, de corpore diaboli confusione plenissimo, etc., usque ad secum ad æternum rapiunt interitum.

VERS. 6. — *In Thersa regna*. (RAB.) Sex annos fecit in Thersa, reliquos autem in civitate, quæ Semeron appellatur, a Græcis vero Samaria. Hic nominavit eam Semeron a Semer priore domino, et est metropolis regni, et postea omnis regio ab eo Samaria appellatur, quæ nunc Sebaste vocatur, ubi ossa beati Joannis Baptistæ quiescunt.

VERS. 34. — *Edificavit Hiel*. (RAB.) Hiel, vivens Deo; Bethel, domus Dei interpretatur, destructa a

A Josue atque anathematizata, Jericho mœnia restauravit. Cum quis eorum, qui in Ecclesia habitum religionis assumpserant, ad agenda scelera, quæ ei Dominus Jesus in die baptismatis donaverat, redit, quasque ipse anathematizaverat diaboli pompas, luxuriose vivendo repetit, cumque errorum dogmata vel gentilium fabulas veritati ecclesiasticæ, qua imbutus est, præfert, quasi Bethel egrediens, ruinas Jericho resuscitat. Is et fundamenta fidei, a quibus bona ædificia inchoarat, et claustra bonæ actionis quibus perfici debuerat, perdit.

In Abiram. (Id.) Cum conditor Jericho fundamenta poneret, primogenitus ejus nomine Abiram mortuus est. Cum portas muniret, Segub filium suum novissimum amisit, juxta imprecaationem Josue.

CAPUT XVII.

VERS. 1 — *Et dixit*. (RAB.) Elias interpretatur *Deus meus Dominus*, vel *Deus meus*, sive *Deus fortis*, et significat Christum. Thesbites *captivans* seu *convertens* interpretatur: et de Domino est scriptum: *Converte, Domine, captivitatem nostram*. Sicut Melchisedech, ita Eliæ origo taceatur, cum subito ejus nomen introducit, et hoc in Salvatoris præfiguratione.

In cujus conspectu. (Id.) In conspectu Domini stat justus modo, stabit et in futuro, modo, ut conditoris potentiam ad sensum reducat, et sic fideliter vivat, in futuro, ut veraciter vitæ coronam accipiat.

C VERS. 3. — *Abscondere*. (RAB.) Absconditus est Elias noster etc., usque ad et obsequium quod Domino a fidelibus ex Judæis exhibitum est.

In torrente Carith. Torrens Cyson qui et Carith interpretatur *cognitio* sive *concisio* vel *divisio*, Judaico populo convenit.

VERS. 10. — *Mulier*. (Isid.) Vidua quam Dominus non frumenti, sed verbi pane pascit, ea est, quæ, mortuo viro, cui vult nubat, id est, excusso servitutis jugo, subit Christi jugum suave, et onus leve.

(RAB.) Hæc vidua gentium significat Ecclesiam, etc., usque ad non defecisse dicitur.

(Id.) Vidua apud quam hospitabatur Elias, et cuius benedixit farinæ et oleo, synagoga est Judæorum, quæ Mosi morte viduata, filium nutrebat parvulum, hoc est carnalem populum Judæorum. Hic ad ingressum Eliæ, id est Salvatoris nostri, febre infidelitatis infirmabatur, quia in eum non credit, sed sprevit. Unde mater Synagoga de adventu Salvatoris conqueritur, quasi ipse esset causa interfectionis populi, dicens: *Quid mihi et tibi*, etc. Hinc est quod Caiphas ait: *Expedi vobis ut unus moriatur pro populo, et non tota gens pereat* (Joan. xi).

(Id.) Sicut propheta verbis viduæ non est exasperatus, quin potius miseretur, ita Redemptor noster non exasperatur malitia Judæorum, sed misertus sui populi tulit eum de sinu matris, cum tulit eum

de carnali observantia legis, et posuit super lectulum suum, hoc est, demonstravit ei vitam habere in morte sua, expanditque se tribus vicibus, dum Trinitatis fidem insinuabat.

VERS. 19. — *Tulitque Elias.* (RAB.) Tulit Elias puerum et reddidit matri suæ, cum Dominus noster populum salvans credentem, signa et miracula ostendebat incredulis, ut cognoscerent veraciter illum vivere qui credit in nomine ejus, et sic eveniet ut plebs Judaica, veritate superata, proclamet ad Christum: *Nunc in isto cognovi quoniam vir Dei es tu.*

CAPUT XVIII.

VERS. 3. — *Abdias autem.* Abdias princeps exercitus Israel, cujus nomen interpretatur servus Domini, illos præfigurabat qui ex principibus Judæorum crediderunt, et erant occulti discipuli, ut Nicodemus et Joseph.

VERS. 30. — *Curavit altare.* (RAB.) Et Redemptor noster contra mundi principem ac satellites ejus decertans ac superans, altare Domini quod destructum fuerat, id est fidelium corda a labe iniquitatis purgans, aram Deo dedicat, quæ ex duodecim lapidibus constructa memoratur, quia ex his qui propheticam et apostolicam fidem seu doctrinam sequuntur gratissima ara Deo construitur, in qua sacrificium laudis in odorem suavitatis offertur.

VERS. 32. — *Fecitque.* (ID.) Ex contrito videlicet corde et humiliato, etc., usque ad in æternum gratulando canamus: *Dominus ipse est Deus.*

VERS. 40. — *Apprehendite.* (RAB.) Sic Redemptor noster, adveniente die judicii, mittet angelos suos et colligent omnia scandala de regno ejus et mittent eos in stagnum ignis, ubi cruciabuntur secundum duritiam et impoenitens cor eorum.

VERS. 41. — *Multæ pluvix.* (ISID.) Nascente Christo Dei Filio inter homines et teneritudinem carnis nostræ accipiente, postquam mortem gustavit, et victor de mundo ad cælos ascendit, imbrem gratiæ divinx per septiformem Spiritum de supernis ad terram misit, qui nos a peccato mundaret, et spirituales fructus gignere faceret.

(RAB.) In virtutibus Eliæ qui potentia Dei pollebat in infirmitatibus suis, quid de se poterat agnoscebat. Ibi ostendebat quod acceperat, hic quod acceperat custodiebat. In miraculis monstrabatur, in infirmitatibus servabatur.

CAPUT XIX.

VERS. 3. — *Timuit ergo Elias et surgens abiit,* etc. (RAB.) Sancti viri, sublevante spiritu ad summa rapiuntur: quando vero in hac vita sunt, ne superbiant, tentationibus reprimuntur. Hinc est quod Elias cum tot virtutibus processisset, Jezabel postmodum quamvis reginam tamen mulierculam fugit: et qui mortuos suscitabat, ventura prævidebat, alia quoque præclara faciebat, timore percussus de manu mulieris mortem fugit, de manu Dei mortem petiit, nec accipit.

A. VERS. 5. — *Et ecce angelus Domini tetigit.* (RAB.) Angelus qui Eliam pavit, magni consilii angelum signat; cujus opera, tam in corporali quam in spiritali natura subsistimus.

VERS. 6. — *Et ecce ad caput suum,* etc. (ID.) Elias bis pastus exprimit nostræ naturæ infirmitatem, quibus non sufficit simplex pastus, sed duplex, quatenus ad superna valeamus ascendere. Sicut enim corpus sine alimento corporali subsistere nequit, ita nec anima vivere potest sine verbo Dei.

(ID.) Sic et nos dum inertix somnum a nobis excutimus, necesse est ut divino solatio confortati, gressu bonorum operum per omne tempus vitæ præsentis summopere festinemus ascendere in montem Dei et in locum sanctum ejus, ut ibi requiem inveniamus æternam.

B. VERS. 11. — *Et spiritus.* (ID.) Spiritus ante Dominum evertit montes et petras conterit, etc., usque ad ad cognitionem veritatis incipere exire.

Non in spiritu. Id est, non arbitreris, quod cum vento veniat Dominus, sed post spiritum commotionis, id est, turbinem et impetum venti transibit ignis, deinde sibilus auræ tenuis, post hoc transibit Dominus, ut loquatur tecum.

VERS. 14. — *Ego solus,* etc. (RAB.) Tanto propheta quid difficile fuit cognoscere in hoc mundo famulos remansisse Deo? Sed qui humilis etiam occulta Dei noverat, elatus etiam aperta nesciebat. Unde certum est, quod humilitatis radio se illuminat, qui aliorum bona subtiliter pensat: quia dum

C ea quæ ipse fecerit facta foris et ab aliis conspicit, eum qui de singularitate intus erumpere nititur superbiæ tumorem premit. Hinc est, quod voce Dei ad Eliam solum se æstimantem dicitur. *Reliqui mihi septem millia virorum,* ut dum non solum se remansisse cognosceret elationis gloriam quæ ei de singularitate surgebat, inclinaret.

(RAB.) Non aliter nisi quod eum regem futurum prædixit. Elisæum non aliter quam pallium suum jactans super eum. Illos duos reges nec ipse per se, nec discipulis ejus Elisæus unxit, sed quidam prophetarum missus est ut ungeret Jehu.

VERS. 17. — *Quicumque.* (ID.) Nocentes, justitia divina alios per reges plecti facit mucrone, alios per prophetas et sacerdotes transverberat gladio linguæ.

VERS. 19. — *Profectus.* Cum Redemptor noster descendens de cælo divino judicio acquisivit populum adhuc terrenis operibus inhiantem, in quo salutem fecit, cum eum ad fidem convertit. Elias enim interpretatur Dominus Deus, Saphat judicans, Elisæus Dei mei salus. Super quem propheta pallium suum misit, cum Dominus populum fide catholica induit. Unde Apostolus: *Qui in Christo baptizati estis, Christum induistis* (Gal. III). Relictis bobus cucurrit post Eliam: quia electorum chorus audito, nisi quis renuntiat omnibus, non potest meus esse discipulus (Luc. XIV), statim cessavit terrenis lucris inhiare, sæcularibus desideriis deservire, et sic aliis verbum vitæ

prædicavit, hoc est enim osculari patrem et matrem, A quoscumque potest sive de Judæis, sive de gentibus sermone velle corrigere.

(RAB.) Populus quoque Christianus carnalia desideria mactans totum exercitum suum in opus evangelizandi convertit, unde sufficientem pastum adiutoribus suis præbere possit.

VERS. 21. — *Secutus.* (ID.) Nostrum Eliam sequitur et ministrat ei, qui vestigia ejus sequens, hoc est mandata illius observans, ministerium et honorem condigne satagit exhibere.

CAPUT XX.

(RAB.) Benadad significat diabolium, qui diversos exercitus malignorum spirituum ad subvertendum populum Dei contrahit, sed per pueros principum B Israel vincitur, id est, per bonos auditores doctorum, quia quod auribus audiunt, factis implent. Antiquus hostis in fugam vertitur, omnisque suus exercitus a militibus Christi perturbatur, qui bene ducenta milia et triginta duo esse dicuntur, quia qui utriusque Testamenti scientiam perfecte tenent, et Trinitatis fidem cum gemina charitate conservant, hi apti militiæ summi regis esse comprobantur.

VERS. 10. — *Hæc faciant mihi.* Samaria morte civitatum habebat terram interius ipsis muris pene æqualem, quo subsidio ictibus arietis resisteret extra, murorum altitudo longe superficiem terræ transcenderat. Ait ergo rex superbus obsessos terrens, quod tantam haberet multitudinem, ut si quisque militum unum lapidem vel stipitem vel cespitem ad construendum contra urbem aggerem apportasset, agger exsurgeret qui superficiem quæ erat intra muros esse videretur æqualis, ita ut ex æquo pugnantes contra civitatem tela faces mitterent. C

Ne gloriatur accinctus. (RAB.) Accinctus est qui cingulo circumdatur, discinctus qui cingulum deposuit. Ait ergo rex Israel, regi Syriæ glorianti quasi jam cepisset Samariam quam obsidere cœperat: *Ne gloriatur accinctus æque ut discinctus.* Ac si dicat: Noli gloriari quasi victor, qui adhuc in acie positus, quem victoria sequatur ignoras: quippe qui vincere credidit, victus est.

VERS. 20. — *Fugit quoque.* (RAB.) Id est, diabolus princeps iniquorum, quorum oculi sublimes sunt. Syria enim sublimis in equo suæ superbiæ confidens cum equitibus scilicet omnibus superbis, quia ipse est caput super omnes filios superbiæ, ab exercitu Christi superatus in fugam vertitur, et rex Israel percussit equos et currus, etc., quia rex regum æquitias spirituales obruit humani generis delendo peccata.

(ID.) Diabolus licet a sanctis sæpius vincatur, ta-

men iterum instaurat prælium contra eos, et dum uno modo vincitur, alio statim vincere conatur

(ID.) Maligni spiritus si in spiritualibus vincuntur, in corporalibus bellum parant, satagentes ut animas de supernis ad ima præcipitent, quo facilius vincant. Si viderint cœlestia desiderare, terrena ad amandum ingerunt. Si prosperitate concessa Deo gratiæ agentur, student ut per adversa frangantur. Sed sicut Syri, ita dæmones ubi se superare confidebant, ibi superati sunt.

VERS. 38. — *Abiit ergo.* Michæas parabola usus est propter sermones quos regi erat dicturus, ut ostenderet hoc ad illum magis quam ad se pertinere.

VERS. 39. — *Erit anima.* Providendum est servis Dei, ne secundum exemplum Achab perniciosa securitate sibi blandiantur, quandiu hostis vivit, ne dum se quasi victores arbitrentur per fraudem diaboli pacem promittentis citius, elidantur: quia sicut tunc propheta regi pro inconsiderata pietate pronuntiavit affore ultionem, ita nunc propheticus sermo pronuntiat, si paciscamur cum diabolo, æternam nobis per hoc imminere penam.

VERS. 43. — *Et furibundus.* Iratus Achab prophetam clausum servari jussit, et confusus verbis Michææ domum remeavit.

CAPUT XXI.

Post verba, etc. (RAB.) *Naboth.* Interpretatur conspicuus, etc., usque ad sed per vana desideria defluebat.

CAPUT XXII.

VERS. 17. — *Vidi universum Israelem dispersum*, etc. Per hæc autem ostendit, quod illius pravitas causa sit stragis. Nam si bonum ac pium habuisset pastorem, vi superasset hostes. Deinde ostendit etiam modum assequendæ salutis. Si Dominus est, inquit eis, in Deum, revertatur unusquisque ad locum suum in pace. Si Deo creditis, et vultis ex eo scire quid agendum, dimittite exercitum.

VERS. 19. — *Vidi Dominum*, etc. (RAB.) Solium Domini angelicæ potestates, quarum mentibus Deus præsidens inferius cuncta disponit. Exercitus cœli ministrantium angelorum multitudo: dextera pars angelorum electa, sinistra pars reproba. Neque enim dextera concluditur Deus, neque sinistra: qui ita est intra omnia, ut sit et extra. Sed quomodo mali de exercitu cœli? Quia quamvis ab æthereo cœlo pulsati, adhuc tamen in aereo demorantur cœlo; unde Paulus: *Contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus* (Ephes. vi). Omnis exercitus assistit Deo, quia et voluntas electorum spirituum divinæ deseruit potestati, et reproborum sensus suæ serviens malitiæ, iudicio Omnipotentis obtemperat.